

INFO-skriv 3/2004

av Jarl Giske

9. mars 2004

Det er ikke mer enn noen timer siden jeg sendte ut et langt notat om forskergruppene. Vi skal ikke gå over til morgen- og aftenutgaver av BIO-INFO. Men her er likevel en betydelig mengde informasjon som må ut i et så stort institutt. Og selv om BIO-INFO er ment som et oppbyggelig menighetsblad uten skandalestoff, så må det gjøres unntak for katastrofer som rammer selveste Redaktøren.

Århundrets skandale et faktum?

Århundet er ennå ungt, og det er nok for tidlig å peke ut den største skandalen allerede nå. Men her er en klar kandidat: Festmiddagen i L. Meltzers høyskolefond er vårens store

høydepunkt for mange professorer. Her deles det ut priser til verdige og trengende, og her kan alle UiBs professorer endelig få være alene med hverandre. Dette skjer hvert år den 8. mars, og tradisjonen var vel etablert i god tid før resten av samfunnet bestemte seg for å fokusere på kvinner denne dagen. Ettersom datoen nærmet seg, ble jeg i forrige uke mer og mer urolig over ikke å ha mottatt invitasjon. Til slutt var fortvilelsen så stor at jeg tok saken opp med dekanus. Han forsto hvor ille saken var for meg, og også årsaken til at innbydelsen uteble: Forskerforbundet har protestert mot at UiB tilsetter de nye instituttlederne som professorer, og har fått departementalt medhold i at vi skal hete "Instituttleder". Ingen stor sak for

meg, før jeg skjønnte at jeg var flyttet over i gruppe C, teknisk-administrativt ansatte. Og var dermed uten rett til Meltzer-middag. Jeg er så klart heller ikke valgbar til noe tillitsverv som gjelder for vitenskapelig ansatte. Det siste gjør lite, men Meltzer-middagen blir et savn. Dekanus har lovet å hjelpe meg. Han synes for sin del at det er litt pinlig at fakultetet har tatt signalene fra Biofagevalueringen om å styrke den faglige ledelsen ved instituttene, for så å ende opp med to teknisk-administrative personer på toppen (instituttleder og kontorsjef). I BIO har dog begge professorkompetanse, men vi må spise middag hjemme på kvinnedagen. Inntil dekanus har ordnet opp, må jeg signere slik:

Jarl Giske

Instituttleder, professor emeritus

Fakultetet inviterer til forskerskoler

Fakultetsstyret gjorde en prinsippavgjørelse i januar, der de åpnet for forskerskoler. På samme møte vedtok de å støtte opprettelsen av forskerskolen i marin biologi. I etterkant av møtet har fakultetsledelsen sendt saken om Forskerskolen i marin biologi videre til universitetsledelsen. Det er dermed snart duket for en formell avklaring om denne forskerskolen. Fakultetet har også nå sendt brev til alle instituttene om hvordan fagmiljøene og instituttene skal gå fram dersom de ønsker å etablere flere forskerskoler. Forut for fakultetets behandling er det to viktige dokument å forholde seg til: Universitets- og høyskolerådets (UHR) notat *Forskerskoler i Norge* og Universitetsstyrets forskningsutvalgs vedtak der de åpner for forskerskoler ved UiB. Universitetsstyret har satt av 7 stipendiatstillinger og 2,9 millioner kroner til utstyr til forskerskolene i 2004. Fakultetets prinsippvedtak innebærer at forskerskolene må være forankret i instituttene og at de skal benyttes som profilerings- og kvalitetshevningsverktøy. UHR har et omfangskriterium på opptak av minst 5 PhD-kandidater

per år. Fakultetet påpeker at instituttene selv må ta ansvar for finansieringen av skolene. Forskerskoler som ønsker å komme i betraktning i fakultetets søknad til Universitetsstyret om stipendiatstillinger og utstyrsmidler til skolene for 2004, må sende inn skisser til fakultetet innen 7. april. Disse skissene må sendes via instituttledelsen ved BIO. Mer utførlige beskrivelser av nye forskerskoler må være klare innen medio juni. Men altså: UiB har totalt satt av 7 nye stipendiat-stillinger til forskerskoler. Og UiB har 7 fakulteter (+ Bergen Museum). Det er 8 institutt ved vårt fakultet. Ingen miljø som ønsker forskerskole kan derfor regne med at det blir lett å få ut penger til sin skole fra disse små felles-ressursene! Ingen søknader må baseres på nyttilførsler fra UiB for å klare omgangskriteriet på 5 PhD per år. Som nevnt i forrige BIO-INFO har John Birks og forskergruppa Quantitative Ecology and Palaeoecology Research Group utarbeidet planer for "University of Bergen Research School in Ecological and Environmental Change". Grupperinger ved BIO som vurderer å danne en forskerskole, må først vurdere om det ved grupperingens normale eksterne finansiering, samt de universitetsstipendiatstillinger som grupperinga har hatt de siste årene, foreligger et omfang på 5 nye PhD-stipendiat-stillinger per år. Dernest må grupperinga i løpet av mars utarbeide en plan for skolen, som helst både viser til kvalitetshevingsaspektet og profileringsaspektet. Denne må sendes til instituttledelsen, som etter egen vurdering kan sende den videre til fakultetet. Dette "kan sende" avhenger først og fremst om instituttledelsen finner at omfangskriteriet, kvalitetshevingsaspektet og profileringsaspektet er ivarettatt. Den som ønsker å danne en forskerskole, kan gi meg et signal. Da skal jeg sende fakultetets brev om forskerskoler elektronisk, med linker til de viktige dokumentene.

Forskerskolen i marin biologi har allerede fått en intensjonserklæring fra forskningsdirektør Kristen Haugland, i forbindelse med at professor **Arild Folkvord** og førstekonsulent **Clelia**

Booman fra sitt felles friårsopphold i USA koordinerte en søknad om en nordisk marin forskerskole. Nordisk Forskerutdanningsakademi (www.norfa.no) lyste i desember 2003 ut midler til opprettelse av et Nordic Marine Academy, og UiB/BIO gikk sammen med Göteborgs universitet, Københavns universitet, Universitetet i Turku, Danmarks fiskeriundersøgelser, Havforskningsinstituttet og Kristinebergs Marina Forskningsstation (12 mil nord for Göteborg) om en søknad om *Nordic Research School of Marine Biology and Fisheries*. Den norske delen av søknaden er fundert i Forskerskolen i marin biologi.

Romkomité for BIO i realfagbygget

Hans Jørgen Fyhn, Petter Larsson, Stefan Ekman og Solfrid Hjelmtveit har alle takket ja til å bli medlemmer av en romkomite for Institutt for biologi sine arealer i Realfagbygget. Hans Jørgen har sagt seg villig til å være leder. Komitéen får en del oppgaver framover, ettersom CIPR presser på i fjerde etasje og fakultetet ønsker arealer til datalab for laveregradsstudenter i første etasje. Romkomitéens rolle vil bli tredelt:

- 1) Utredning og vurdering av ulike løsninger på forespørsel fra instituttleder og/eller kontorsjef
- 2) Fatte beslutninger på vegne av instituttleder og/eller kontorsjef på bestilling fra instituttledelsen. Beslutninger fattet av romkomiteen kan ikke overprøves av andre enn instituttleder og/eller kontorsjef

3) Pådriverrolle og praktisk hjelp, f.eks ved å trekke i tråder i forbindelse med gjennomføring av flyttinger, ombygginger etc. Her stiller instituttet med administrativ hjelp etter behov, men romkomiteen må være behjelpelig i saker som krever tilstedeværelse/nærhet til miljøene.

Folk på flytting

Vårens vildeste kaos? BIO er i ferd med å reorganisere seg til nye forskergrupper. Dette er behandlet i et eget notat, og det trengs ikke gjentas her. Foreløpig skjer det meste i form av tankevirksomhet, men noen er også i ferd med å flytte seg. **Ole Brix** har meldt flytting fra zoologisk laboratorium til fiskeribiologi, og vil delta i utformingen av forskergruppestrukturen i dette fagområdet. **Jorun Egge** er i ferd med å bytte ut marinbiologi med mikrobiologi. **Torstein Solhøy** er klar til å flytte fra zoologisk økologi til forskergruppa i kvantitativ økologi og paleoøkologi. **Stefan Ekman** orienterer seg fra botanisk mot Lawrence Kirkendall i zoologisk økologi og Endre Willassen ved Bergen museum. Disse flyttingene viser at opprettelsen av BIO allerede er i ferd med å føre til mer naturlige og sterkere fagggrupper. Vi får håpe at alle blir fornøyde... .. men minner også om at det haster å komme igang med å danne de nye gruppene!

Flytting av Arboretet

Vel, det er ikke snakk om å flytte plantene eller Grønnevikken. Men ledelsen ved Mat Nat fakultetet er i diskusjon med ledelsen for Bergen Museum (som er et eget fakultet) om overføring av Senter for arboret- og hagedrift til museet. Det er nå nedsatt en komité bestående av de to fakultetsdirektørene Kjell Sælen og Siri Jansen, BIO-professor **Per Magnus Jørgensen** på vegne av Arboretet og Jarl Giske for BIO, for å se nærmere på det organisatoriske og økonomiske ved en slik overføring. Til vanlig er det slik at de som overtar en hage må betale til den som mister den, men her er det nok omvendt. Grunnen til at Mat Nat likevel ønsker å flytte Arboretet, er at Arboretet har et langt tydeligere formidlingsprogram enn forskningsprogram. Og dermed er Bergen museum rette stedet.

Hovedfagseksamener: vi gratulerer!

Frode Falkenberg ble cand. scient. i zoologisk økologi den 13. februar. Oppgaven het Condition characteristics of eight passerines at a stopover site. Veileder: Göran Högstedt.

Tone-Merete Haugland ble cand. scient. i fiskehelse den 23. februar. Oppgaven het Nodavirus hos voksen kveite (*Hippoglossus hippoglossus*). Veileder: Heidrun Wergeland.

Bjørn Arild Hatteland ble cand. scient. i zoologisk økologi den 27. februar. Oppgaven het Diversity, habitat preferences and species assemblages of ground beetles (Coleoptera, Carabidae) in a coastal area of North Trøndelag, Central Norway. Veiledere: Erling Hauge, Lawrence Kirkendall og Torstein Solhøy.

Kimberley Hatfield ble cand. scient. i mikrobiologi den 1. mars. Oppgaven het The effect of extracts of a marine cyanobacterium on cancer cell growth and behaviour - possible inhibitors of metalloproteinases. Veileder: Gjert Knutsen.

Espen Schei ble cand. scient. i parasittologi den 5.mars. Oppgaven het A longitudinal study of parasites in Willow ptarmigan (*Lagopus lagopus* L.) during the autumn and winter season. Veileder: Arne Skorping.

NYE DOKTORGRADER VED BIO

Line Rosef skal forsvare sin avhandling for dr. scient-graden (botanikk) den 23. april. Avhandlingen heter Restoration of species-poor grasslands. Effects of different grazing regimes upon biodiversity and landscape diversity. Veileder: Arnfinn Skogen. Og så de som er ferdige:

Insekter viser klimavariasjon siden forrige istid

Cand. scient. **Gaute Velle** disputerte fredag 20. februar for dr. scient graden ved Universitetet i Bergen med avhandlingen "A palaeolimnological study of chironomids (Insecta: Diptera) with special reference to Holocene climate".

For å forstå hvordan mennesket påvirker klimaet må vi kjenne klimaets naturlige svingninger. Dette arbeidet prøver ut en ny metode for å kartlegge Norges tidligere klima bakover til istiden. Den artsrike og tallrike insektgruppen fjærmygg lever hovedsakelig i ferskvann som larver. Når larvene forpupper seg, vil hodekapslene bli avsatt i bunnsedimentene, der de kan bevares i titusener av år. På toppen av sedimentene finnes dyre- og planterester som er avleiret i nåtid. Vi kan bevege oss bakover i tid ved å undersøke ulike lag av sedimenter nedover i en borkjerne. Ulike ferskvannstyper har ulik sammensetning av fjærmyggarter. Statistiske analyser av målte miljøvariabler i og ved sjøer kan fortelle oss hva som påvirker artssammensetningen. Slike analyser av nåtidsmateriale fra 153 norske sjøer viser at sommertemperaturen er den viktigste av disse faktorene. Endringer i artssammensetning gjennom en rekke av sedimentlag vil derfor kunne gi informasjon om naturlige temperaturendringer tilbake i tid.

Velle har identifisert over 35 000 hodekapsler fra seks sjøer og brukt den statistiske sammenhengen mellom artssammensetning og temperatur til å beregne temperaturen i Norge siden siste istid. En sammenfattende temperaturkurve basert på data fra disse innsjøene viser blant annet at det var en varm periode rett etter istiden etterfulgt av en meget kald periode for ca 8500 år siden. Tidsrommet rundt 6500 år siden var den hittil varmeste siden istiden. Videre viser kurven kuldeperioden kjent som Den lille istid for 400 år siden og raskt stigende temperaturer mot nåtid.

Katarakt (grå stær) og ernæring hos oppdrettslaks

Cand. med. vet. **Olav Breck** disputerer fredag 12. mars for dr. scient graden ved UiB med avhandlingen: "Histidine nutrition and cataract development in Atlantic salmon, *Salmo salar* L.". Arbeidet belyser hvilken betydning aminosyren histidin har for forebygging av katarakt hos oppdrettslaks. Kunnskaper innenfor området er viktig for å sikre laksens velferd gjennom et optimalt fôr. Avhandlingen er basert på fôringsforsøk, metabolismestudier med radioaktivt merket histidin, samt

in vitro eksperimenter, med måling av stressresponser hos linser i kultur. I arbeidet er det vist at økede histidinnivåer i fôret reduserer kataraktutviklingen gjennom høyere konsentrasjoner av fritt histidin og N-acetylhistidin (NAH) i linsen. Gjennom in vitro forsøk er det avdekket at NAH er viktig for linsens osmoregulering, mens histidinforbindelser trolig også har andre vevsstabiliserende funksjoner, bl.a. som buffere. Linsens, på samme måte som muskelens histidinmetabolisme påvirkes av laksens fysiologiske status (parr-smolt). Disputasen avholdes kl. 12:00, ved NIFES, Strandgaten 229 (Nordnesboder 4, 4.etg)

Forskningsrådet satser tungt på Fuge og Havbruk, lettere på Norklima

Fondet for forskning og nyskaping ble etablert i 1999 da Stortinget besluttet å avsette midler til et nasjonalt forsknings- og nyskapingfond. I 2004 er den totale avkastning fra fondet om lag 900 millioner kroner. Av disse forvalter Forskningsrådet 600 millioner. Forskningsrådets hovedstyre har besluttet å avsette totalt 404 millioner kroner av Forskningsfondets midler til Store programmer. For BIOs del er det verd å merke seg at HAVBRUK og NORKLIMA nå er derfinert som store programmer, på samme måte som FUGE. Det er grunn til å følge med på utlysninger i disse programmene i vår, ettersom det her er langt mer å hente enn i andre pengebinger i Forskningsrådet.

I alt 404 millioner kroner skal i 2004 fordeles fra den årlige avkastningen fra fondet til syv Store programmer. Denne 2004-bevilgningen skal brukes opp over en femårsperiode tom 2008. Disse pengene kommer i tillegg til tidligere bevilgninger fra Fondet samt ordinære budsjettmidler til programmene via Forskningsrådet fra Statsbudsjettet.

HAVBRUK og FUGE får totalt 81,3 millioner kroner hver, mens NORKLIMA (klimaendringer og konsekvenser for Norge) får 40 millioner. For HAVBRUK og FUGE kommer disse tildelingene på toppen av tidligere tildelinger, mens NORKLIMA i utgangspunktet ikke har andre penger enn disse 40 millionene. Men selv om 40 millioner høres formidabelt ut, så skal pengene brukes over 5 år. Det blir ca 8 millioner per år. Til sammenligning har programmet MARE (Marine ressurser, miljø og forvaltning) ca 35 millioner per år selv om det ikke tilhører Store programmer. Forskningsrådet anbefaler imidlertid Regjeringen å sette av midler til NORKLIMA over statsbudsjettet, så det kan komme mer penger fra neste år. Og det er ofte slik at storparten av slike ekstra-ordnære satsningepenger bevilges første året, så 2004 er et viktig år for alle som ønsker klima-penger.

HAVBRUK har blitt prioritert på grunn av verdiskapingspotensialet basert på naturgitte fortrinn. FUGE vektlegges fordi det ivaretar de tre prioriterte forskningsområdene medisin, marin og biologisk grunnforskning. For FUGE er det også viktig at programmet får midler til å følge opp investeringene som er gjort i felles infrastruktur og utstyr ved oppbygging av teknologiplattformene.

Store programmer er et viktig og nytt virkemiddel som Forskningsrådet tar i bruk for å realisere sentrale forskningspolitiske prioriteringer. FUGE er i gang, og HAVBRUK, som har eksistert i mange år, skal nå utvikles til et stort program. NORKLIMA starter i år. Målet er at de Store programmene skal medvirke til et kunnskapsmessig løft av langsiktig nasjonal betydning for å frembringe kunnskap som bidrar til å løse prioriterte samfunnsutfordringer og stimulere til innovasjon og økt verdiskaping. De Store programmene skal gjennom strategisk bruk av ulike finansieringsformer koble grunnforskning, anvendt forskning og innovasjon og gå på tvers av fag- og sektorgrenser. Den internasjonale orienteringen skal være sterk, og programmene vil bli utviklet gjennom dialog i og mellom forskningsmiljøer, brukere og myndigheter.